

Foto: Maria Ștefănescu

Andreea DUMITRU

CEVENGUR și submersibilul Dodin

Citite ca o cronică, rândurile de mai jos ar părea anacronice. Producția lui Malii Teatr circulă prin lume încă de acum șapte ani, se pare, cu același succes și cu o prosepțime nediminuată. Mult mai interesantă ar fi, poate, parcurgerea acestui text ca simple reflecții stârnite de prezența spectacolului în programul „extins” al Festivalului Național de Teatru – opțiune, cred, perfect legitimă și adecvată de vreme ce se adresa unui public pregătit, prin propria-i experiență de viață, avertizat, prin lecturi și numeroasele explorări de dată recentă ale temei, așadar, aprioric interesat să consume lecția comunismului într-un ambalaj artistic „garantat 100%”.

O lume scufundată?

La conferința de presă care a precedat cele două reprezentații cu *Cevengur*, Lev Dodin mărturisea că ideea dramatizării romanului lui Andrei Platonov i-a fost inspirată de o călătorie în orașul sicilian Gibellina, distrus de cutremur în 1968, și de vastul memorial din ciment alb turnat pe ruinele lui. Nu cu mult timp după premieră, în 1999, *Cevengur*, spectacol care vorbește, la rândul său, despre dispariția

unei comunități, a putut fi reprezentat chiar la Gibellina, sub razele lunii, cu decorul montat într-o imensă groapă. Metafora scufundării (în operă, văzută ca lume) a revenit, de mai multe ori, în discursul regizorului rus. Ea trădează, astfel, nu doar încrederea creatorului în opțiunile sale (texte mari, inepuizabile, ramificate), ci și o pasiune devoratoare pentru lecțiile trecutului, pentru epavele rămase pe fundul mării, cu tot cu secretele lor. Dodin este un explorator bine antrenat, instrumentele sale de reperaj și de recuperare par infailibile, ceea ce îi îngăduie să se aventureze la adâncimi periculoase și să se pună în situații aparent insolubile. Cei care cunoșteau deja romanul lui Andrei Platonov, apărut și la noi (Editura Cartea Românească, 1990), au apreciat tocmai precizia, concentrarea, abilitatea dramatizării semnate de regizor împreună cu Oleg Senatov. Ceilalți au găsit perfect inteligibil acest „scenariu”, cu totul viabil în urma transplantului de măduvă scenică. Deși, repet, tema utopiei imaginate în anii '30, redescoperită și catalogată drept capodoperă cincizeci de ani mai târziu, ar fi putut transforma spectacolul în cronică aridă a unui deces anunțat. *Epava comunismului* îl fascinează, însă, pe Dodin, nu dintr-o perspectivă strict istorică, limitativă și relativistă, ci din convingerea că eroarea ideologică ascunde, de fapt, o tragedie existențială: credința oamenilor că raiul poate fi pe pământ, că fericirea și dreptatea absolute sunt realizabile printr-un simplu efort de organizare socială și de *resetare* mentală.

Că praful și pulberea s-au ales de toate aceste iluzii îndelung propovăduite ne-o dovedește cu asupră de măsură, fără urmă de nostalgie, dar cu ironie, umor și o infinită empatie umană, spectacolul lui Malii Teatr. Dodin conține ultimele imagini ale acestuia ca pe un adevărat monument al deșertăciunii omenești. După ce toate personajele (aproape anonime ori, dimpotrivă, hâtru-arhetipale: „Dumnezeu”, „Feodor Mihailovici Dostoievski”, „Fiul pescarului”) s-au cufundat, cu bolovanul atârânănd de gât, în apa murdară a noului Vavilon, platoul nesigur al „insulei” Cevengur se înalță din nou ca un zid, scuturându-se – preț de secunde ce par nesfârșite – de pământul și zdrențele care acoperiseră bielele trupuri hrănite doar cu promisiunile unei lumi mai bune. Ar putea părea un coșmar lipsit de consecințe dacă, după toate acestea, chipurile spectrale ale celor care au mers după soare nu s-ar ivi din nou, de astă dată sub orizontul scenei. Dodin știe prea bine: fantoma comunismului rătăcește încă prin lume, or, spectrele, ca și manuscrisele, ca însăși această utopie, nu pier niciodată.

Discipolii întunericii

Și „luntrea” aceasta înaintază o vreme, amăgindu-i pe nebunii idealști, dar smulgându-ne nouă, scepticii martori ai unui experiment arhicunoscut, un zâmbet de neîncredere în colțul gurii. Curând, se va dovedi a fi chiar luntrea lui Caron, înțepenită pe fundul unui ocean. De jur-împrejur, „groapa” Cevengur e străjuită de un șir de lopeți cu cozi în formă de cruce. Deși premonitorie, imaginea nu are nimic sumbru. Comunismul se construiește, e drept, mai mult din vorbe, pe scenă replicile se leagă într-un breviar de sentințe și maxime, încercări de a defini esența unei noțiuni fără corp, unei promisiuni ce se destramă în chiar clipa apropierea de ea. Suntem martori la construcția unui mormânt. Dar ceea ce nu au prevăzut însă vajnicii săi salahori, executând totul după „șablon”, e vulnerabilitatea acestei construcții, odată confruntată cu experiențele-limită ale oricărei existențe umane: boala, moartea, iubirea, trădarea. Comuniștii redevin oameni fragili și iraționali atunci când descoperă că în Cevengur, morții refuză să-nvie și când un glonț ucide într-adevăr o femeie în carne și oase. Nu „icoana” Rosei

Luxemburg, nu amintirea Nastasiei Filipovna, nu pe Maria cea fără prihană. Aici e începutul sfârșitului, în destrămarea voinței de a trăi și de a termina o construcție, în reîntoarcerea la propriul trecut și la sine: „să fie nimic totuși, numai cadavrele să rămână întregi“.

Comunismul, prova d'orchestra

În ultimul film al lui Fellini, *Prova d'orchestra*, ciocnirea dintre armonia absolută a muzicii lui Nino Rota și asprimea dictatorială a indicațiilor venite de la pupitru (dirijorul e interpretat, de altfel, de un actor german) e de natură să pună pe gânduri și chiar să dea naștere unor lecturi tendențioase. În *Cevengur*, Lev Dodin, care declara la conferința de presă că, în ultima vreme, muzica e din ce în ce mai puțin prezentă în spectacolele sale – până la dispariția totală (ceea ce prevalează atunci fiind „omul, substanța lui și vibrația nervilor lui“), în *Cevengur*, așadar, muzica sferelor însoțește obsesiv cacofonicul vis de fericire al comunismului. Arii familiare se aud, însă, în depărtare, distorsionate, bruiate, ca niște semnale dintr-o altă lume. Abia la final, când vocea dirijorului cere, ca o supremă ironie, să se facă auzit „clarinetul“, înțelegem misterul acestui acompaniament bizar, „parazitar“. Răsunând deasupra unei gropi comune, muzica subliniază cu atât mai dureros, discret și acut, prăpastia dintre *Cevengur* și restul lumii, pe care locuitorii săi visau s-o colonizeze. Ei s-au apropiat o clipă de noi, sălbăticiți ne-au privit drept în ochi, strigătul lor dezarticulat ne-a străpuns o clipă auzul...

Și totuși, e posibil ca totul să nu fi fost decât *una prova d'orchestra*?

Ceea ce frapează, în egală măsură, e tonalitatea acestui spectacol – o patimă stinsă, nerevanșardă și un umor „coroziv“, fără de care, cel puțin nouă, celor care am văzut *Cevengur* într-o sală mai potrivită pentru *plenare*, această utopie care își conține sfârșitul ne-ar părea astăzi doar o farsă macabră, imposibil de rememorat.

Malii Teatr din Sankt Petersburg (Rusia) – Cevengur de Lev Dodin și Oleg Senatov, după romanul omonim al lui Andrei Platonov. Traducerea: Magdalena Boiangiu. Regia: Lev Dodin. Scenografia: Aleksei Porai-Koșița. Maestru de lumini: Oleg Kozlov. Cu: Olga Dazidenko, Serghei Behterev, Serghei Kurișcev, Oleg Dmitriev, Nikolai Lavrov, Igor Cernevici, Aleksandr Zavialov, Arkadi Kovalı, Igor Nikolaev, Leonid Dlimov, Serghei Kozîrev/ Serghei Vlasov, Vladimir Seleznev, Liudmila Motornaia ș.a. Datele reprezentațiilor: 14 și 15 noiembrie 2006.

Ionuț SOCIU

Un Cehov fără samovar

Oricât de tare aș detesta cronicile de tip-referat care se deschid în mod didacticist cu o lungă și stufoasă disertație despre natura textului dramatic, despre fidelitatea montării în raport cu piesa, despre teme majore și leitmotive ș.a nu mă pot încumeta să scriu despre spectacolul *Ivanov* de la Teatrul „Katona József“ din Budapesta fără să mă opresc nițel și asupra textului cehovian. Acesta este unul în dulcea tradiție a comediei clasice rusești pe care Cehov însuși intenționa s-o